

Klarspråk.

BULLETIN FRÅN SPRÅKRÅDET

NUMMER 2008|4

2009 – ett terminologiskt år

Hur har ni det med termer? Med all sannolikhet kommer den nya språklagen att ge myndigheter ökat ansvar från den 1 juli. Centrum för alla termer blir Rikstermbanken, som blir allmänt tillgänglig i mars. Terminologiscentrum TNC leder arbetet med den.

● ● I Rikstermbanken kommer myndigheter att kunna lägga in sina ordlistor och terminologisamlingar till stöd för sig själva och andra. Rikstermbanken blir därmed en unik sammanställning av terminologi och ordlistor från ett stort antal ämnesområden. Dessutom kommer den att vara helt gratis att använda.

Alla som har en terminologisk fråga eller behöver lösa ett terminologiskt problem ska kunna använda Rikstermbanken, oavsett om man är handläggare, jurist, journalist, tolk eller översättare.

Till Rikstermbanken kan man vända sig när man till exempel:

- vill veta vad ett ord eller uttryck inom ett fackområde betyder
- behöver en definition av ett visst begrepp
- vill veta vari skillnaden mellan två begrepp ligger, t.ex. *mobilt* och *trådlöst*
- letar efter en engelsk (fransk, tysk m.fl.) motsvarighet till en svensk term, t.ex. *bygglov*
- vill veta vad en term ska heta på svenska, t.ex. *developed land*.

Allt material i Rikstermbanken är inlagt i så kallade termposter, som har strukturerats på ett enhetligt sätt. I faktarutan på nästa sida visas en typisk termpost.

I en termpost kan man få information om vilken term som används inom ett visst fackspråk för ett visst begrepp. Ibland, när det finns synonymer, ges en rekommendation om vilken term som i första hand bör användas. Man kan också få en definition eller förklaring som beskriver begreppet bakom termen, liksom ibland bilder och grafiska presentationer. I Rikstermbanken finner man till största delen svenska termer, men här finns också termer på flera av Sveriges minoritetsspråk och på andra språk. All den information man får fram rör fackspråk, inte allmänspråk.

Rikstermbanken innehåller inledningsvis tre typer av terminologisamlingar: TNC:s egna ordlistor, terminologisamlingar från andra organisationer och ett urval termer och definitioner ur lagtexter, föreskrifter och Statens offentliga utredningar (SOU). Majoriteten av innehållet utgörs av sådant som tidigare publicerats i bokform eller på webbplatser, eller i vissa fall som del av andra dokument. Under 2008 har TNC varit i kontakt med ett fyrtiotal myndigheter, som

alla ställt sig positiva till att bidra med sina termer.

Att det i Rikstermbanken finns termer och definitioner från flera olika källor innebär naturligtvis att det kan finnas olika definitioner för samma begrepp. Ibland kan det vara relevant

Termfrågor? Snart kan du slå upp i www.rikstermbanken.se

att ha det så, eftersom man kan ha olika aspekter på ett begrepp i olika sammanhang. Men ibland kan det visa sig att det inte finns någon anledning att definiera på olika sätt. *Ärende* som myndighetsbegrepp bör t.ex. definieras på *ett* sätt för alla myndigheter. Rikstermbanken kan underlätta myndigheternas terminologiarbete genom att bidra till att tydliggöra onödiga varianter och visa var harmonisering och samordning behövs.

Anna-Lena Bucher
vd för Terminologiscentrum TNC

Termer i luften

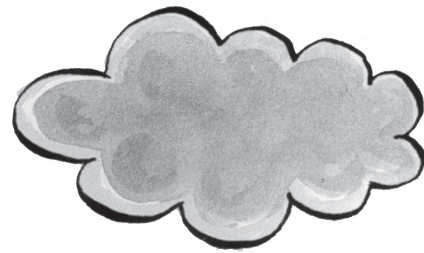

Bild: Robert Nyberg

I nya språklagen, som väntas komma under 2009, ges myndigheterna ett särskilt ansvar för den svenska terminologin inom sina fackområden. Men är myndigheterna beredda? Bulletinen har frågat Luftfartsstyrelsen, som påbörjat sitt terminologiarbete, hur de tänker kring terminologifrågor. Jessica Mattsson, översättare vid Luftfartsstyrelsen, besvarar frågorna.

● Hur arbetar ni med terminologi på Luftfartsstyrelsen?

– Vi har redan en definitionssamling, som innehåller en stor mängd luftfartstermer. Nu flyttar vi över våra termer och definitioner från definitionssamlingen till Svensk författningssamlings format (SFS-formatet). Vi har skapat en intern termdatabas för att hålla ordning på vilka termer och definitioner vi har.

● Har ni fastställda metoder och principer för terminologiarbetet?

– Vi lägger in alla termer och defi-

nitioner som finns i våra föreskrifter i vår interna termdatabas. Ur termdatabasen hämtar vi också definitioner när vi tar fram nya föreskrifter. Nu ska vi bilda en termgrupp på myndigheten. Den ska bestå av personer från våra sakområden: flygplatser, certifikat, luftvärdighet etc., och mig som är översättare och även arbetar med myndighetens terminologi. Det finns ett förslag på hur termgruppen ska jobba, så vi hoppas kunna börja arbeta efter de föreslagna metoderna så fort termgruppen är på plats.

● Samarbetar ni med TNC eller någon termgrupp?

– Nej, inte i dag. Hittills har vi bara deltagit på några seminarier som TNC har gett. Vi hoppas dock att vi ska kunna samarbeta mer när termgruppen börjar arbeta. Vi skulle till exempel vilja att TNC utbildar termgruppen i grundläggande terminologi. Datatermgruppen konsulterar vi när vi har frågor om datarelaterade termer, men vi har ännu inte haft något mer aktivt samarbete med dem.

● Hur ser ni på ert ansvar att utveckla svensk terminologi inom ert område?

– Frågan är ständigt aktuell för oss eftersom luftfartsbranschen är så dominerad av engelska. I dag skapar vi svenska översättningar av nya termer, men den engelska terminologin är ofta väl inarbetad. Därför har vi valt att skriva det engelska vedertagna ordet inom parentes efter det svenska. Terminologiska oklarheter kan få negativa konsekvenser för flygsäkerheten.

Språklagens § 12 lyder:

Myndigheter har ett särskilt ansvar för att svensk terminologi inom deras olika fackområden finns tillgänglig, används och utvecklas.

Ett exempel ur Rikstermbanken (se sid. 1):

TERM	prisbasbelopp
DEFINITION	belopp som grundar sig på prisutvecklingen i samhället (konsumentprisindex) och som varje år bestäms av regeringen
Se också	inkomstbasbelopp
ANMÄRKNING	Prisbasbelopp används bland annat för beräkning av vissa försäkringsbelopp. Reglerna för hur prisbasbeloppet ska beräknas finns i lagen om allmän försäkring. Före år 1999 användes termen basbelopp för detta begrepp. Vid beräkning av pensionspoäng används ett högre belopp som kallas förhöjt prisbasbelopp.
KÄLLA	Pensionsorden (2008)

Norsk webbvarning: Se opp for nyhetssjukan!

Klarspråk är inte bara en svensk företeelse. Språkrådet i Norge har påbörjat ett stort klarspråksarbete, på Dansk Sprognævn forskar man om resultatet av språkpolitiskt arbete och Forskningscentra- len för de inhemska språken i Finland har just utvärderat resultatet av sina skrivkurser. Allt detta och mycket mer diskuterades på Språkrådets nordiska klarspråkskonferens om myndigheternas webb- platser i början av hösten. Här varnar en av föreläsarna, Heidi Bunæs Eklund, för ny- hetssjuka.

● ● Det at websidene stadig kan oppdateres, kan være en fordel når myndighetene skal kommunisere godt med brukerne sine. Samtidig fører oppdateringsmulighetene med seg noen utfordringer – det er ikke selvsagt at de sidene som oppdateres oftest, er de mest brukervennlige.

Færre nyheter ...

Mange offentlige norske nettsteder presenterer nyhetsstoff på startsidene, men er det på grunn av nyhetsstoffet leseren kommer til nettstedet? Informasjon om at etaten har inngått avtale med ny underleverandør eller søker nye medarbeidere, kan oppleves som støy for leseren i jakten på skjemaer, regelverks- eller kontaktinformasjon. Derfor bruker vi oftere og oftere begrepet nyhetssyke for å beskrive at hyppig oppdatering nettopp kan gå på bekostning av leservennligheten.

... mer nyttig innhold

Å produsere nyhetssaker tar mye tid, og det kan være et godt alternativ å

bruke tiden på å gjøre den tema- og tjenestebaserte informasjonen så god, klar og oppdatert som mulig. Kutter vi ned på nyhetsstoffet, blir det også bedre plass på startsidene til å synliggjøre annet nyttig innhold. Det kan være kalkulatorer, søke- og registrerings- funksjoner, tydeligere menyer som gjør det enkelt for leserne å klikke seg videre, eller snarveier som synliggjør relevant innhold som brukerne kanskje ikke kjenner til.

Veien til gode webtekster

Det finnes ingen snarvei til god webtekst, og vi må ikke tro at enkle grep som luftig layout og korte tekster alene er nok til å gjøre webtekstene gode. Akkurat som når vi skriver papirtekster, må vi tilpasse webtekstene den aktuelle kommunikasjonssituasjonen: En webtekst blir god først når perspektivet og språket er tilpasset leseren, og når både tekstens funksjon og tekstens hovedbudskap kommer klart og tydelig fram.

For å finne ut hvilke tekster vi skal fylle nettstedet med, må vi i tillegg ha klart for oss hva som er formålet med nettstedet, og hva brukerne våre trenger av informasjon og tjenester. Og for hver tekst vi legger ut, må vi stille det avgjørende spørsmålet: Bidrar denne teksten til å gjøre websidene bedre for brukerne våre?

Heidi Bunæs Eklund, språkvårdare i foretaket Arkitekt, Oslo.

Ordlista

utfordringer = utmaningar
etaten = myndigheten
støy = störende
skjemaer = blanketter
hyppig = frekvent
nettopp = faktisk
kutter = skär
kalkulatorer = beräkningsverktyg
snarveier = genvägar
tilpasse = anpassa
formålet = syftet

Språkfrågan

ORDTRIXANDE FÖR ATT RÄDDA ÄKTEN- SKAPET

Vissa motståndare till att ändra äktenskapslagen kan acceptera enkönat äktenskap om det kallas *giftermål*.

Det måste ses som ett oheligt trixande med ord. Kalle och Lena ska alltså leva i äktenskap, medan Eva och Anna lever i giftermål. Hur man ska hantera benämningen *gift* framgår inte. Ska bara Eva och Anna anses gifta? Och vilka ska få kalla sig *äkta makar*?

Dessutom är det märkligt att genom ett politiskt beslut försöka ändra grundbetydelsen av ordet *giftermål*. Det betyder inte samma sak som *äktenskap*. Äktenskap är samlevnadsförhållandet. Giftermål är själva äkten.

Eftersom det hittills varit så att parterna i ett äktenskap har olika kön, brukar ordböcker ta med detta i sin förklaring. Men *nyanser* som ligger utanför grundbetydelsen *kan* ändras när verkligheten ändras. Sådant sker hela tiden. I äldre ordböcker står det exempelvis att en *barnmorska* är en kvinna. I moderna ordböcker har man tagit hänsyn till att även män kan vara barnmorskor.

Betydelsenyanser kan alltså förskjutas. Däremot är det orimligt att på politisk väg ändra ords grundbetydelse. *Giftermål* måste också fortsättningsvis betyda 'akt varigenom äktenskap ingås' (Svensk ordbok). Om huvudpersonerna är två kvinnor, två män eller en man och en kvinna är en annan sak.

Birgitta Lindgren

Klarspråkskristallen 2009

Arbetar din myndighet med språkvård? I så fall har ni chansen att vinna Klarspråkskristallen 2009. Priset kan gå till en myndighet, en del av en myndighet eller till en kommun.

Klarspråkskristallen – priset för ett klart myndighetsspråk – har delats ut tio gånger sedan 1998. År 2009 är temat för tävlingen

Klarspråk i rapporter – sammanfattningen som viktigt verktyg

Alla myndigheter skriver rapporter. Allra viktigast i rapporten är kanske sammanfattningen – den som alla läser. Skicka in en eller flera sammanfattningar av centrala rapporter och motivera nomineringen väl! Vinnaren utses av en jury med bred kompetens inom förvaltning, språk och kommunikation. Juryn bedömer såväl utformningen av sammanfattningen som det klarspråksarbete som lett fram till arbetssättet. Nomineringsblankett och mer information finns på www.sprakradet.se/klarspråkskristallen.

Vi behöver ditt bidrag senast den 27 februari 2009.

Priset kommer att delas ut på Språkrådets konferens Språkrådsdagen den 15 maj 2009.

Nyheter

KLARSPRÅK – SNART I VAR KOMMUN

Gensvaret för vårt upprop till kommunerna att anmäla kontaktpersoner för klarspråk till oss har varit stort. Nu har vi 51 kommuner med i nätverket, och ca 25 av dem har redan varit på kurs här på Språkrådet för att lära sig hur man startar och driver klarspråksprojekt. Vi återkommer med nya seminarier under 2009. Vill du anmäla en kontaktperson i klarspråksfrågor för din kommun? Kontakta klarsprak@sprakradet.se.

SPARA PAPPER OCH PORTO

Vill du ha *Klarspråk. Bulletin från Språkrådet* som en pdf i e-posten i fortsättningen? Anmäl då detta till klarsprak@sprakradet.se. Tala också om ifall vi ska stryka din postadress samtidigt.

NY GRATIS LEXIKONTJÄNST

På Norstedts Ord på nätet kan man nu gratis söka bland ord och översättningar mellan svenska, engelska, tyska, spanska och franska. Man kan också ladda ner den engelsk-svenska ordboken till sin dator, för att på skrivbordet få en direktlänk till engelska översättningar.

Tjänsten bygger på Norstedts ordböcker. Tjänsten är gratis åtminstone under 2008 och 2009.

DIGITALT KLARSPRÅK

Tekniken bakom språket (Norstedts 2008) är en spännande och användbar antologi om teknik, språk och samhälle. Redaktör har varit Språkrådets medarbetare Rickard Domeij. Där står att läsa om de nya möjligheter att använda språket som nya medier och hjälpmedel ger. Det handlar om webb, e-post, chatt, språkkontroll, maskinöversättning, talande datorer m. m. Man kan också läsa om hur vi påverkas av tekniken i vårt sätt att kommunicera. Intressant för alla språk- och teknikintresserade, men kanske särskilt för den som arbetar med att utforma webbsidor och liknande. För man får också veta hur man gör webbplatsen tillgänglig för alla oavsett webbbläsare, språk och språkförmåga. Ett slags klarspråksarbete i den digitala tidsåldern.

Klarspråk.

Ett informationsblad från Språkrådet, språkvårdsavdelningen inom Institutet för språk och folkminnen.

Box 20057, 104 60 Stockholm

Ansvarig utgivare: Olle Josephson

Redaktör: Sofia Malmgård

Tfn (växel): 08-442 42 00

Fax 08-455 42 26

E-post: klarsprak@sprakradet.se

Webbplats: www.sprakradet.se

Tryck: Katarina tryck AB.